

Вікторія Пустохіна,
студентка магістратури
ННІ філології та журналістики.
Науковий керівник: **Г. І. Гримашевич,**
кандидат філологічних наук, доцент.

АПЕЛЯТИВНА НОМІНАЦІЯ ОСОБИ В РОМАНІ П. ШЕКЕРИКА- ДОНИКОВА «ДІДО ИВАНЧІК»

У статті проаналізовано апелятивну номінацію особи в романі Петра Шекерика-Доникова «Дідо Иванчік» – творі, написаному гуцульським діалектом.

Народ безперервно творив і продовжує творити свою мову. Залежно від його історії мова народна може мати більш або менш виявлені місцеві відміни.

Сучасна лінгвістика надає великої ваги проблемам типологічного дослідження словникового складу слов'янських мов і їхніх діалектів. Під час вивчення загальних закономірностей розвитку та функціонування лексики застосовують методи системності, які в останні десятиріччя домінують у переважній більшості наукових праць (Д. Шмельов, М. Толстой, О. Трубачов, В. Сорбале, В. Мартинов, В. Русанівський, П. Гриценко, Г. Клепікова та ін.) [1, с. 38].

Роман П. Шекерика-Доникова «Дідо Иванчік» – унікальний твір із гуцульського життя. Цей раритет цікавий як пам'ятка народних традицій, ментальності, як своєрідний живий архів гуцульської мови в її красі, образності, величі, грайливості.

Автобіографічний роман «Дідо Иванчік» автор написав у кінці тридцятих років уже минулого двадцятого століття. Точної дати смерті письменника не встановлено, однак відомо, що роман він завершив писати 20 квітня 1940 р. на присілку Підсинці в Жаб'ю (тепер селище міського типу Верховина) [3, с. 2].

Мова твору письменника й активного діяча Гуцульщини П. Шекерика-Доникова «Дідо Иванчік» належить до південно-західного наріччя, а саме до східнокарпатської групи говорів чи гуцульських говірок, що стали основою для лексичної тканини твору.

Твір – шедевр гуцульської старовітчини, душевної ментальності гуцулів, яку передано в образах. Діалектні форми представлені однаково як у мові персонажів, так і в авторській мові. Для відтворення колоритної мови персонажів автор передає неповторне багатство гуцульського мовлення з його своєрідною інтонаційною будовою, мелодійною організацією, тому діалектизми в ньому можна проаналізувати на всіх структурних рівнях мови.

Лексичні діалектизми поділяють на дві групи: назви, пов'язані з етнографічними особливостями носіїв певних говірок (етнографізми, що позначають реалії, поняття, існування яких чітко окреслене територіально без літературних відповідників), і діалектні назви відомих у різних регіонах реалій, – такі лексеми мають один або кілька літературних відповідників. Використання кожного з цих типів діалектизмів у художньому творі має свої особливості [3, с. 10].

У романі «Дідо Иванчік» наявні всі види діалектизмів, тому що твір написаний живою народною мовою, та значну увагу приділено власне лексичним діалектним одиницям, які мають семантичні відповідники в літературній мові та позначають відомі загалу реалії.

Широкий пласт гуцульської діалектної лексики в романі становлять апелювативні назви осіб за різними ознаками. Серед них виділяємо:

1) назви спорідненості: **дядько** – батько (ГГ, с. 57) (*У дєді зреду дітий я дваїцїть и четвєртий*) (Шекерик, с. 8); **нєня** – мати (ГГ, с. 132) (*Узєла мою голов собі на руку й притулила д'собі, єк рідна нєня*) (Шекерик, с. 43); **вуйко** – дядько, брат матері (ГГ, с. 42) (*Вуйко нічко й словом не обзивавси*) (Шекерик, с. 11); **вуйна** – дружина брата матері або батька; старша жінка взагалі (ГГ, с. 42); (*Вуйна уважно наслухала так, шо аж голов вид зголов'я пидоймила*) (Шекерик, с. 43); **стариня** – батько з матір'ю, люди похилого віку (ГГ, с. 177) (*Маю си де діти у свої старині*) (Шекерик, с. 46).

2) назви осіб за віковими особливостями: **легінь** – парубок, дорослий хлопець (ГГ, с. 110) (*Гаразд єк ти дужий, легіню*) (Шекерик, с. 13); **молодек, молодєцьок** – юнак, парубок (ГГ, с. 125) (*Єк молодєцьок, біг борше боронити мене від кутюги, а хоть незадовго вже мав змінити й вісімдєсетку, то йиму нічко ни значіло – одним бігом біг ми на поратунок*) (Шекерик, с. 11).

3) назви осіб за родом їхньої діяльності: **мольфар** – чарівник (ГГ, с. 125) (*Але Шкинди тай Довгому це робити ни глоси, бо уни оба своїх пізмаків тай противників завжди звертали з ніг лиш мальфарами*) (Шекерик, с. 211); **смолек** – зневажл. заст. пушкар (назва походить від чорного кольору мундира) (ГГ, с. 174); **пушкар** – поліцай (ГГ, с. 160) (*Вуйна на збитку пужала мене, що рано в запусний понєдївнок у хату увійшло до них сім смолеків вартувати*) (Шекерик, с. 108); *Бо Гендлічка видразу зробив йиго свойов правов руков – ватажком пушкарів над усіма пушкарями в горах*) (Шекерик, с. 148); **сокотінник** – сторож (ГГ, с. 174) (*Тогди можна то зілє копати, бо Арідників сокотінник так, єк жид, злакомити на гірш, хапнетийиго тай лишєєт сокотити то зілє*) (Шекерик, с. 175); **конюхар** – той, хто спекулює кіньми (ГГ, с. 100) (*Кажут, шо лісна ніколи би си не вселєпила тих мушшїн, шо вни ни є стєгливі до чєлідини, тих, шо уни зачєп'єт будь-котру чєлідину, тай перемітуют чєлідєв, єк конюхарі кіньми*) (Шекерик, с. 143).

4) назви осіб за їхніми внутрішніми якостями: **порєднєк** – порядна людина (ГГ, с. 155) (*Ийга, шо ми за порєднєк*) (Шекерик, с. 31); **робак** – працююча людина (ГГ, с. 164) (*Чьорний робак був, єк припадав до єкоїс роботи*) (Шекерик, с. 99); **пізьмак** – пізьма – злість, пізьмувати – сердитися, пізьмак – людина, яка має злість на когось (ГГ, с. 149) (*Але Шкинди тай Довгому це робити ни глоси, бо уни оба своїх пізьмаків тай противників завжди звертали з ніг лиш мальфарами*) (Шекерик, с. 211); **пецух** – чоловік, який любить поратися в хаті, виконувати жіночу роботу (ГГ, с. 147) (*Ни був пецух. Ни любив зрода кутати чїлідинське кутанє*) (Шекерик, с. 100); **першунарь** – людина, яка веде вперед у чомусь, лідер

(ГГ, с. 147) (*А до співанок, то він завжди першунарь був, бо він, прото, сам умів співанки складати, й то такі, що їх усі любили слухати, переймати тай співати*) (Шекерик, с. 71).

- 5) назви осіб за іншими характерними ознаками: **годованець** – міф. чорт, якого людина виростила для себе; вихаванець, утриманець (ГГ, с. 47) (*Бувало, дідо уводно прорікав вуйкови, аби вуйко, бездітник, брав мене до себе на годованця*) (Шекерик, с. 47); **зайден** – чужак, приبلуда, нетутешній (ГГ, с. 75) (*Ти колядуй людем тих колед, що тобі миліші у душі, а ни тих, що їх там хотет наверхечі зайдеї тай усякі кушманєники*) (Шекерик, с. 85); **калюхач** – черевань; зневажл. товстий, череватий (ГГ, с. 89) (*Кобесте, сараки, отакі цікаві біли й до коледі, ек до їди, отогди би були з вас добрі коледники, а так з вас лиш добрі калюхачі, а не коледники*) (Шекерик, с. 88); **погріб'єник** – учасник похоронної процесії (ГГ, с. 152) (*Дехто з погріб'єників збирався попови йти вікна бити за йиго збитки над Олексієм*) (Шекерик, с. 427).

Отже, роман П. Шекерика-Доникова належить до тих небагатьох художніх творів, які написані гуцульським діалектом. Гуцульський говір однаковою мірою використаний як і в мовних партіях персонажів, так і в авторській мові. У мові роману досить послідовно відбиті різнорівневі діалектні риси південних гуцульських говірок, здебільшого околиць смт. Верховина [2, с. 62].

Роман Петра Шекерика-Доникова «Дідо Иванчік» написаний живою народною гуцульською мовою, яка активно функціонує й сьогодні, що є ознакою своєрідного індивідуального літературного стилю автора. У творі широко представлені фонетичні, акцентуаційні, словотвірні, граматичні, фразеологічні діалектизми, та найбільшу групу становлять лексичні діалектизми, які й стали об'єктом нашого дослідження. Водночас проаналізовані апелятиви на позначення особи мають виразні гуцульські діалектні риси на словотвірному та фонетичному рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Євтушок Олексій. Сучасні тенденції розвитку діалектної лексики // Дивослово. – № 7. – 2011. – С. 38-40.
2. http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Us/2007-2008_8/9/06Ukrstud89_Greshchuk_Valia.pdf
3. http://mij-kraj.com.ua/roboty/Derkach_Osoblyvosti.doc

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ

ГГ Гуцульські говірки. Короткий словник // Відп. ред. Ярослава Закревська. – Львів, 1997. – 232 с.

Шекерик Шекерик-Доників Петро. Дідо Иванчік. – Верховина: Редакція журналу (видавництво) «Гуцульщина», 2007. – 496 с.